

(i) Printed Pages : 7]

Roll No.

(ii) Questions : 9+9+9]

Sub. Code :

0	4	2	7
---	---	---	---

Exam. Code :

0	0	0	5
---	---	---	---

**B.A./B.Sc. (General) 5th Semester
Examination**

1127

ECONOMICS

(In All Mediums)

Paper : Economics of Development

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 90

Note :- (i) Attempt *five* questions in all, selecting at least *one* question from each Section A, B, C and D.

Question No. 1 is compulsory.

(ii) For Private candidates, who have not been assessed earlier for internal assessment, the marks secured by them in the theory paper will be proportionately be increased to the maximum marks of the paper in lieu of internal assessment.

NA-75

(1)

Turn Over

(Compulsory Question)

1. Answer any *nine* of the following :

- (i) Define the concept of Economic Development.
- (ii) Define Vicious Circles of Poverty.
- (iii) Explain Capital Formation.
- (iv) Define Structural Unemployment.
- (v) What is Capital Labour Ratio ?
- (vi) Give *two* features of Lewis Model.
- (vii) Define Social Dualism.
- (viii) Explain Stationary State.
- (ix) Define Market Failure.
- (x) Explain Surplus Value.
- (xi) What is meant by Entrepreneur ?
- (xii) Explain the terms DPA and SOC. 9×2=18

Section-A

- 2. What is underdeveloped economy ? Describe in detail its main features. 9,9
- 3. Critically explain the Nurkse's thesis of disguised unemployment. 18

Section-B

4. Explain the Harrod's model of growth ? Is it applicable in underdeveloped countries ? 9,9
5. Explain 'Technical Dualism' as proposed by Benjamin Higgins. What are its major weaknesses ? 12,6

Section-C

6. Explain Nurkse's theory of Balanced Growth. 18
7. Critically examine the 'Critical Minimum Effort' thesis as explained by Leibenstein for sustained economic development in underdeveloped countries. 18

Section-D

8. Explain the term economic planning. Discuss in detail the major problems of economic planning for a developing economy. 6,12
9. Distinguish between labour intensive techniques and capital intensive techniques. Give the arguments in favour of labour intensive techniques. 8,10

हिन्दी माध्यम

नोट :- (i) प्रत्येक खण्ड अ, ब, स तथा द से एक प्रश्न चुनते हुए, कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है।

(ii) प्राइवेट एवं रि-एपीअर परीक्षार्थियों के, जिनके अंदरूनी मूल्यांकन में अंक नहीं लगे, उनके द्वारा लिखित परीक्षा में प्राप्त अंकों के अनुपातानुसार, अंदरूनी मूल्यांकन की जगह अंक बढ़ा दिए जाएंगे।

अनिवार्य प्रश्न

1. किन्हीं नौ प्रश्नों के उत्तर दीजिए :

- (i) आर्थिक विकास की विचारधारा को परिभाषित कीजिए।
- (ii) गरीबी के दुष्चक्र को परिभाषित कीजिए।
- (iii) पूँजी निर्माण की व्याख्या कीजिए।
- (iv) संरचनात्मक बेरोजगारी की परिभाषा दीजिए।
- (v) पूँजी-श्रम अनुपात क्या है ?
- (vi) लुईस मॉडल के दो तत्व बताइए।
- (vii) सामाजिक द्वैधवाद की परिभाषा दीजिए।
- (viii) स्थैतिक स्थिति का वर्णन कीजिए।
- (ix) बाजार की असफलता को परिभाषित कीजिए।
- (x) बचत मूल्य की व्याख्या कीजिए।
- (xi) उद्यमी से आप क्या समझते हैं ?
- (xii) DPC तथा SOC पदों का वर्णन कीजिए।

9×2=18

खण्ड-अ

2. अल्पविकसित अर्थव्यवस्था क्या है ? इसकी प्रमुख विशेषताओं का वर्णन कीजिए। 9,9
3. छुपी हुई बेरोजगारी की नक्से की थीसिस का आलोचनात्मक वर्णन कीजिए। 18

खण्ड-ब

4. हैरोड का वृद्धि मॉडल का वर्णन कीजिए। क्या यह अल्पविकसित देशों में लागू है ? 9,9
5. बैंजामिन हिगिंग्स द्वारा प्रस्तावित तकनीकी द्वैधवाद का वर्णन कीजिए। इसकी प्रमुख कमजोरियाँ कौन-कौनसी हैं ? 12,6

खण्ड-स

6. नक्से का संतुलित वृद्धि सिद्धान्त का वर्णन कीजिए। 18
7. अल्पविकसित देशों में चल रहे आर्थिक विकास के लिए लाइब्रिट्स द्वारा दिए गए 'क्रांतिक न्यूनतम प्रयास' सिद्धान्त का आलोचनात्मक परीक्षण कीजिए। 18

खण्ड-द

8. आर्थिक योजना को समझाइए। एक विकासशील देश में आर्थिक योजना की प्रमुख समस्याओं का विस्तार से वर्णन कीजिए। 6,12
9. श्रम गहन तकनीकियों तथा पूँजी गहन तकनीकियों में अंतर स्पष्ट कीजिए। श्रम गहन तकनीकियों के पक्ष में अपने तर्क दीजिए। 8,10

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ

- ਨੋਟ : (i) ਹਰ ਇੱਕ ਖੰਡ ਅ, ਬ, ਸ ਅਤੇ ਦ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣਦੇ ਹੋਏ, ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿਓ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ : 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- (ii) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਵਿੱਚ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤੀ ਪਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅੰਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਕਿਸੇ 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿਓ :

- (i) ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (ii) ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (iii) ਪੂੰਜੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (iv) ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (v) ਪੂੰਜੀ-ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਨੁਪਾਤ ਕੀ ਹੈ ?
- (vi) ਲੁਈਸ ਮਾਡਲ ਦੇ ਦੋ ਤੱਤ ਦੱਸੋ।
- (vii) ਸਮਾਜਿਕ ਦਵੈਧਵਾਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (viii) ਸਥਿਰ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
- (ix) ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (x) ਬੱਚਤ ਮੁੱਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (xi) ਉੱਦਮੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (xii) DPC ਅਤੇ SOC ਪਦਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

9×2=18

ਖੰਡ-ਅ

2. ਅਲਪਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 9,9
3. ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਨਰਕਸੇ ਦੀ ਥੀਸੀਸ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 18

ਖੰਡ-ਬ

4. ਹੈਰੋਡ ਦਾ ਵਿਧੀ ਮਾਡਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਕੀ ਇਹ ਅਲਪਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੈ ? 9,9
5. ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਹਿੰਗਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਤਕਨੀਕ ਦਵੈਧਵਾਦ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ- ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ? 12,6

ਖੰਡ-ਸ

6. ਨਰਕਸੇ ਦਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 18
7. ਅਲਪਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲਾਇਬਰਨਿਤਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 'ਕਰਾਂਤੀਕ ਨਿਊਨਤਮ ਪ੍ਰਯਾਸ ਸਿਧਾਂਤ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ । 18

ਖੰਡ-ਦ

8. ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਇੱਕ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਤੋਂ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 6,12
9. ਵਿਸਤਰਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਵਿਸਤਰਤ ਪੂੰਜੀ ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ । ਵਿਸਤਰਤ ਮਿਹਨਤ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦਲੀਲ ਦਿਓ । 8,10

ਖੰਡ-ਅ

2. ਅਲਪਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 9,9
3. ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਦੀ ਨਰਕਸੇ ਦੀ ਥੀਸੀਸ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 18

ਖੰਡ-ਬ

4. ਹੈਰੋਡ ਦਾ ਵਿਧੀ ਮਾਡਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਕੀ ਇਹ ਅਲਪਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੈ ? 9,9
5. ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਹਿੰਗਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਤਕਨੀਕ ਦਵੈਧਵਾਦ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ- ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ? 12,6

ਖੰਡ-ਸ

6. ਨਰਕਸੇ ਦਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 18
7. ਅਲਪਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲਾਇਬਨਿਤਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 'ਕਰਾਂਤੀਕ ਨਿਉਨਤਮ ਪ੍ਰਯਾਸ ਸਿਧਾਂਤ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ । 18

ਖੰਡ-ਦ

8. ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਇੱਕ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਤੋਂ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 6,12
9. ਵਿਸਤਰਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਵਿਸਤਰਤ ਪੂੰਜੀ ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ । ਵਿਸਤਰਤ ਮਿਹਨਤ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦਲੀਲ ਦਿਓ । 8,10